

A belügyminiszter úr szíves volt a múlt hetekben a város közönsége előtt tolmácsolni a kultuszminiszter úrnak azt a kívánságát, hogy a Stefánia-sétányba ékelet Tisza-parti nagy háznak, a kultúrpalotának a hivatalnokait alkalmasabb javadalmazásban részesítse. Ez a csöndes kívánság azután annyi port vert fel, annyi vizet kavart meg, hogy el lehet felelni mondani a régi franciával (szabad-e vajon ma még francia cíttumokat alkalmazni?) hogy: *tant de bruit pour une omelette*.

A közgyűlés termében a helyi vihar szele zúgott, s nem lehet mondhatni, hogy ez a szél valami kellemes zephyreket hozott volna magával. Részben céltalan volt, részben bántó.

Ismeretes az a mondás, hogy soha sem eshet le az az ember a fáról, aki nem mászik föl a fára. A múlt heti közgyűlés eseményei után azt kell látnom, hogy ez a régi magyar mondás sem egészen helyes már a mai világban. Mert én nem másztam föl a fára, mégis le akartak róla verni.

Hát ez egy kicsit bántó s kellemetlen dolog. Azt mondja ugyan a rác (szabad-e ugyan még a mai világban szerb cíttumot alkalmazni?), hogy: *szabai csuda tri dāna*, hogy minden csuda csak három napig tart, de azért még sem kellemes dolog ha az embernek csak három napja is kellemetlenség van téve akkor, amidőn semmi elfogadható okkal sem szolgált rá az ilyen elbánásra.

Nagyon jól meg tudom érteni, hogy a közbizalom által valamely helyre odaállított tisztviselő legyen felelettel minden dolgáért, de azt semmi indok sem teheti elfogadhatóvá, hogy miért történik meg-hurcoltatás ok nélkül? Ha okkal történik, hát az egészen más. Ha a kezem alá adott két intézetben bármiféle tarkamacska adódott volna elő, természetesen a közbizalom szabályzatában, rendeltetés a szolgálati szabályzatban vagy pedig valamely ordító számárság az állami hatóság által megkívánt tudományos működésben: — hát akkor jól van, akkor csak előre a nyilvánosság előtt a legszigorúbb bírálat. De tudtom szerint semmi ilyesmi nem történt. A „boltok”, az én két kedves és szeretett „boltom” csak úgy méri a pántlikát, ahogy eddig mérte, ahogy méri azon tizenhét év óta, amióta bennük a város közönségének bizalmából helyet foglalhatok. Tudtommal nem történt rendeltetés a két intézet körül a múltban, s nem a jelenben sem, amidőn minden szolgálata most is úgy áll, mint békeidőben, pedig most az amúgy sem sok hét emberből három oda van a harctéren.

Mégis kellemetlenségek érnek, amik föl valóban nem tudom megmondani jó lélekkel, hogy mivel szolgáltam rájuk. Mert az, hogy az állami szakértő hatóság az intézetek által elért eredményeket annyira kedvezőnek tartja, hogy ezért a benne alkalmazott tisztviselőknek a jobb javadalmazását szeretné látni: hát ez csak nem tekinthető bűnnek, vételnek, kihágásnak?

Azokban némely részről annak nézik, pedig ez nem jól van ám így sehogyan sem. Mert az ilyesmi semmiesetre sem jó arkanum a tisztviselői ambíció ébrentartására.

Mert hiszen íme a logikái következtetés: ha olyan jól dolgoznak, hogy Budapestben is észreveszik, akkor a szegedi közgyűlésen meghurcolnak, ergo beszüntetem a jól dolgozást, mert akkor nem vesznek észre Budapestben, amiből ismét az következik, hogy akkor nem rángatnak meg ok nélkül a szegedi gyűlésen.

Mert a legenyhébb szóval sem lehet rángatásnál kisebb jelzővel illetni azt, hogy nincsen meg a középiskolai tanári minősítem, és semmiesetre sem juthat nek az oszlopos hivatalnokok tisztas státsába.

De hát ki akart valaha oszlop lenni? Elhárítom magamról azt a vádat, hogy a világot én teremtettem volna, s azt is, hogy oszlop akarnék lenni. Elég nekem a karói foglalkozás is, csak hagyjanak bennem békén dolgozni.

Azokban... akármennyire szeretnék is élcelődni, kitör az emberből az etimológus. Mi az az oszlop? Fordítása a latin *columnárisnak*. Szó, amely a középkorban a papi rendben az előjárókra vonatkozott, később átment a közéletbe is, de semmi szabály vagy törvény nincsen afelől, hogy ki oszlop, és ki nem oszlop. A fordítás egyébként nem nevezhető szerencsésnek. A *typographia* például azt a *spatiumot*, amiben itt a lapban ezek a sorok is helyet foglalnak, latinul szintén *columnának* nevezi, de a magyar fordítását hasábnak mondja. Ez helyes szó, ez a hasáb, ajánlom is elfogadásra. Ebben az esetben igen csinos lenne, ha a tisztviselők fölözlanának hasábosokra és nem hasábosokra. Szép dolog ez, olyan, mint a gumilásztikum, hogy nyúlik. S a nyújtás közben odajutunk a Kállay kegyelmes viccéhez, aki midőn bizonyos urak beosztattak a közigazgatási bizottságba, azt mondta felőlük, hogy nem tud köztük rangkülönbséget tenni, mert az egyik úr csizmában jár sarkantyú nélkül, míg a másik úr pantallóban jár, és a kalucsnián viseli a sarkantyúját.

A trófiát felrotévo is megállapítható azonban tény gyanánt, hogy mikor Somogyi Károly esztergomi kanonok 1883-ban a negyvenháromezer kötetnyi könyvtárát Szeged közönségének adományozta, a hivatalnokai státusból a városi főjegyző, ügyvédi diplomával és igazolt történetírói működéssel minősített férfi helyezte-tett át oda könyvtárainak. Szerelmes istenkém, mily gyorsan felejtnek az emberek ebben a háborús világban...

Ezzel aztán oda is értünk a minősítéshez, amely szintén alapos rángatásban részesült. Nem is rángatásban, hanem vádban. Mégpedig hát nem is csak magunknak jutott ki belőle. Mert ha igaz az a minősítetlenség, akkor micsoda jusson választott meg bennünket a városi tanács, s micsoda alapon végezte a minősítést az állami hatóság s a budapesti három országos könyvtár igazgatóiból összeállított ad hoc bíráló testület? Hiszen akkor ezek valamennyien hibáztak, s végeredményben egy hajtófát sem ér a két intézet, mert nem minősített tisztviselők mellett tudományosan bizonyára minősíthetetlen állapotban vannak. No, lám, milyen szép következtetéseket képes levonni az ember így nyáridőben, mikor a nap hosszú.

De hát tényleg furcsa dolog is ez. Aminek ott van a magyarázata, hogy a magyar könyvtári és muzeális szolgálat egészen újabb keletű, s egységes rendszerbe

oidvelet, továbbá a latin nyelven kívül még egy élő nyugati nyelv ismeretét. Ezzel aztán fölveszik, ha van rá hely, gyakkornoknak, beteszik a kedvenc szakmájába, amelyben azután ott is marad, s ott módjában van elsőrendű szakismerővé fejlődni ki az előjárók vezetése mellett. A vidéken ez nem megy, nem lehet megcsinálni, mert nincsen rá pénz, itt az új alkalmazott azonnal felelős állásba jut, s így a minősítés egészen más alapokon indul ki.

Mikor a múlt század végén az intézethez kerültem segédkönyvtáros gyanánt, ehhez az álláshoz csak a városi segéd-és kezelőszemélyzettől megkívánt minősítés volt szükséges. Mert az igazi könyvtáros az igazgató volt, akire nézve azt a direktívát tartalmazza a Somogyi-féle alapító oklevél, hogy a város közgyűlése által csak a budapesti három országos nagy-

Eszerint két testületnek van rostálási joga, s csak azután jön a választás. Erre mondtam, hogy ilyen szigorú helyzet talán sehol sincsen. De az állami hatóság maga is előkészítette a talajt. Le kellett rakni egy egész sor szakvizsgát. Így 1900-ban paleográfai, könyvismeretani, könyvtartani és bibliográfai, 1901-ben a természetrajzi az összes ágakból, 1903-ban órészétit, embertani, általános és hazai néprajzi és néprajzi muzeológiai.

Ezekhez aztán jöttek még a külön minősítések, különösen a magamfajta, még a régi státusból átvett emberrel, mert a könyvtáros már az új státusból való. A könyvtáros állami minősítése 1884-ben, amikor a városi tanács, amelyre ezt a jogot a közgyűlés átruházta, megválasztotta, illetve a természetrajzi szakmák-ból előléptette, ez volt: egyetemi végzettség a bölcsészeti szakon, igazolt irodalmi működés, igazolt előző muzeumi gyakorlati működés, a magyar s a latin nyelv mellett még egy élő modern nyelv fordításképes ismerete. Első helyen való minősítés volt.

De az enyém, ugyanabból az időből, sokkal tarkabarkább volt. Akkor megiresedvén az igazgatói állás, az én minősítési ágyúim az alábbiak voltak: a gyógy-szerészeti tyrocinium oklevele, öt évi könyvtárosi és nyolc hónapi helyettes igazgatói gyakorlat, tizenhárom szakmából szaktanfolyam, tudományos és szép-irodalmi működés, több könyv, köztük egy átdolgozott vegytan is, amelyet a fő-sőbb lányiskolák részére tankönyvvül approbált az alkori kultuszminiszter, továbbá a latin, német és francia nyelvek fordításképes ismerete mellett még a délvideki kötelező nyomdatármékek kezeléséhez szükséges délszláv nyelv ismerete is. Több nem volt. De azt lehetett volna hinni, hogy egy vidéki kultúrház kezeléséhez elég ennyi is, és a dolog rendben van.

Az ám. Egy ilyen alkalmas nyári napon, mint a mostaniak is, megjelenik egy délelőtti „bolt”-ban az állami hatóság képviselőjében dr. Fraknoi Vilmos püspök, országos főfelügyelő, vele van a titkárság is, dr. Schönher Gyula akadémikus. Megnézik a gyűjteményeket, rendben van minden, a dél is elérkezett, s mondja a püspök úr:

— Ebből után én mindjárt följövök ide, jöjjön föl ön is. A titkár úrnak nem szükséges följönni.

— De följöhetnek — mondja Schönher —, hiszen ráérek.

— Nem, nem — mondja Fraknoi — nem szükséges, csak magánbeszélgetésem lesz a könyvtáros úrral.

Nem tudtam elgondolni, hogy mit akart. Ebből után fölmelegem a boltba, kisvártatva jön a püspök, a magyar történetírásnak ez a kimagasló alakja. Azt mondja:

— Hajlandó-e előttem vizsgát tenni? A kérdés készületlenül talált, szinte belezavarodva kérdeztem:

— Miféle vizsgát?

— Nono — mondta a püspök —, hiszen nem köteles vele. Szó sincs róla. De én nagyon szeretném, ha vizsgázná.

A német azt mondja az ilyesmire, hogy ez virágnyelv. Ki lehetett belőle érteni, hogy: vagy vizsgázol, vagy pedig nem minősítünk. Hát persze, hogy vizsgázok.

— Akkor — mondta megint a püspök úr — kérek egy latin, egy német és egy francia könyvet.

Elhoztam.

— No most vegyen tintát, tollat, papírost, üljön le, és fordítson ezekből a könyvekből szótár nélkül.

Így is volt. Harminchétféle évet voltam akkor. És harminchétféle évben, helyettes könyvtárigazgató létemre, úgy kellett írásbeli vizsgáznom a föl és alá sétáló főfelügyelő előtt, mint valamely érettségiző diáknak.

És csak mikor ennek vége volt, akkor történt meg az állami hatóságom részéről az igazgatói állásra való minősítem.

No, hát nálunk, a Tisza-széli házban így megy a minősítés. Erre már csak ugyan nem mondhatja senki, hogy ne volna eléggé pontos, szigorú, és ne volna lelkiismeretes bírálat tárgya.

Azokban azt nem bírom véges közpölgári ésszel fölérni, hogy miként állíthatja valaki a közgyűlésen azt, hogy a város kultúrpalotájának csak a választható meg, akit az állami szakhatóság erre minősít.

Tömörkény István:

A Tisza-parti nagy házból

Tömörkény egykori írói és tudós műhelyében, a Somogyi Könyvtárban folyik a nagy író életművének betakarítása is. Ennek során „Könyvtári divatok” címmel kötetet állítottam össze könyvekről és könyvtárgyiról szóló írásaimból. Ebből mutatok be egyet, amely a Szegedi Napló 1915. augusztus 2-i számában látott napvilágot. Tanulságos írás, nemcsak, mert a nagy író és jeles könyvtáros értékes önéletrajzi érdekű vallomását őrzi, hanem a korabeli szegedi művelődéspolitikai viszonyok hiteles dokumentumaként is. Különösen akkor megdöbbenő, ha arra gondolunk: másfél évvel az író halála előtt történt mindez, amikor Tömörkény nagysága a hazai olvasóközönség és irodalmi köz-tudat számára vitathatlan és országosan elismert volt.

S ekkor, 1915. július 30-án a szegedi városi közgyűlésben fölolvasták a kultuszminiszter leiratát, amely azt kívánta a várostól, hogy a múzeum és a könyvtár — a Közművelődési Palotában, egy vezetés alatt működő két testvérintézmény — tisztviselőit, az igazgatót, Tömörkény Istvánt, és a könyvtárost, Móra Ferencet, léptesen magasabb, a VII., illetve a VIII. fizetési osztályba. A szegedi tanács azonban takarékoskásra hivatkozva, s arra, hogy így az igazgató egy

utasították a fizetésjavítást. Szeged két klasszikus íróját a város, amelyet életművükkel szolgáltak, nem tartotta méltónak arra, hogy anyagi gondjaikon könnyítsen. A Szeged és Vidéke másnapi vezércikkében, névtelenül bár, Juhász Gyula emelte föl szavát e korlátolt, kultúraellenes döntés ellen. „Talán nem tudják azok a többségben levő urak ott a torony alatt, hogy a legnagyobb élő magyar írók egyike Tömörkény István, és ha lesz még szobor Szegeden magyar író számára, akkor az a Tömörkény szobra lesz?... Mi, társai az irásban, büszkén és boldogan gondolunk rá, hogy vele egy városban élünk, hogy elmulandó földi alakját láthatjuk... Spórolni kell, mert hogy miből fizetjük majd azt a szobrot, amit a halála után nem sajnálunk tőle, ugye pajtikám?” Juhász Gyula keserű gúny prófeciája valóra vált. Halála után kezdték megbecsülni Tömörkényt és Mórát is. A Tisza-parti „sok ablakos nagy ház”, a Közművelődési palota, melyet ők tréfás kedvességgel „boltnak”, „pántlikamérésnek” becézgettek, ma büszkélkedik két nagy nevű igazgatójával, s a mostoha város vétkeit életművük tudományos szolgálatával és kultuszuk ápolásával igyekezik jóvá tenni.

Péter László

még nem alakulhatott. Amíg a magyar háromszáz évig verkedett a törökkel, addig a nyugaton háromszáz éves kulturális közszolgálat fejlődött ki. Zürichben a városi könyvtár bádögsekre nyeli úgy vannak kiakasztva az utcáskokra, mint nálunk a királyi postáé. A polgár csak belevet egy darab papírost, amire ráírta, hogy ezt meg ezt a könyvet szeretném ismerni, s nyolc-tíz óra alatt házához viszik neki. Mikor jutunk mi oda? Talán sohasem...

Különösen mikor a muzeális fejlesztést oly sikeresen ambicionálják az emberben, mint ahogy ezt a szegedi közgyűlésen tapasztalni lehetett, ahol föltornyosodott a szörnyű vád, hogy nincsen középiskolai tanári minősítésünk.

Hát persze, hogy nincsen. Zeneakadémiai sincsen, konzuli sincsen, nagykövetségi sincsen, sőt még kazánfűtői, béltisztítói és hullamosói sincsen. Mert hát mi közöm volna ezekhez? Semmi. A középiskolai tanár egy egész csomó olyan dolgot tartozik tudni, amit én nem tudok, és nem is tartozok tudni, ellenben az én minősítésem egy egész csomó olyan dolog tudását követeli meg, amit a középiskolai tanár nem tartozik tudni, s ha rátörné a kórót arra, hogy de a jó reggelét neki, most már azért is megtanulom: akkor sem tudná némely részét megtanulni, mert könyvből nem, csak hosszabb gyakorlati működés útján sajátíthatók el. Ilyenek például a gyakorlati archeológia, a numismaticai determináció, a hamisítástan, a preparálás, a konzerválás és az egész bibliothecologia.

Éppen ezen az alapon itt körülbelül azt lehetne kimondani minősítésül, hogy mindenki annyit ér, amennyit tud, amennyit dolgozik, és természetesen — milliós értékű közbizalom megőrzéséről s önzetlen fejlesztéséről lévén szó —, amennyi becsülete van.

De azért vannak minősítések. Egyik helyen ilyen, a másik helyen olyan, mert egészségéről a főntebb említett okok miatt még mindig nem lehet szó. Éppen itt Szegeden, ahol a minősítés hiányát emlegette a közgyűlésen Becsey úr, ennek a minősítésnek a szigorúsága szinte a túlságba megy.

A házkutatások meg néhány gyanús munkanélküli letartóztatása nem hozott

könyvtár igazgatóinak a jelölése alapján választható meg.

De rövidesen azután nyélbe ütődött az intézetnek állami fölügyelet alá való helyezése. Nem ment simán, mert sokan úgy vélték, hogy majd tőrös lesz a közös lónak a háta. De mégis azután emez a felfogás győzött a közgyűlésen is, s nem vallottuk kárát. A kétfelé való adminisztrálás ugyan nem éppen kellemes, de az intézetre is jótékonyan megnyugtató az, hogy az egyik fölöttes hatóság olyan szakemberekből áll, akiket ötévenként maga a fölséges úr nevez ki, illetve erősít meg ebben az állásban.

Azzal azonban, hogy állami fölügyelet alá kerültünk, állami jogok is érvényesülni kezdtek. Az állam azt mondta: ha segélyt adok, bele is akarok nézni a dolgokba, hogy miként sáfárkodtok. Ekkor jött most már a Somogyi-féle kikötés mellé az állami passzus, hogy a kultúrpalotához hivatalnokul csak az választható meg, akit az állami szakhatóság erre minősít.

Illinois állam egyik kis városkájában a detektívek már leestek a lábukról. Három napja eredménytelenül nyomoztak Charlie Stoke el-tűnt vagyon tárgyai után. Stoke ugyanis azt állította, hogy el-loptak tőle egy személyautót, egy televíziós készüléket, egy fél hordozható rádiót, 130 darab tojást, 80 kiló húst, mar-karónt, cukrot, s egyéb

B. MORMAREVI:

STATISZTIKA

eredményt. Beidéztek hát ismét Stoke-ot, hogy újabb felvilágosításokat kérjenek tőle.

— Gyanúsít-e valakit? — kérdezte a seriff.

— Hm... — mondta Charlie, aki, mint minden átlag-amerikai, tudta, hogy a rendőrség nem szereti a hosszasan pótfázó ügyfelet.

— házkutatások meg néhány gyanús munkanélküli letartóztatása nem hozott

kihallgatást a seriff.

— Nem tartottam.

— Honnan lopták el?

— Azt én is szeretném tudni...

— Mondja meg világosan, tulajdonképpen mire alapozza, hogy meglopták?

— Az újság — mondotta Charlie — elővette a zsebéből a helyi lapot, amelynek egyik cikke pontosan felsorolta, hogy városunkban az

egy főre eső évi fogyasztás: egy személyautó, egy televíziós készülék, fél darab hordozható rádió, 130 tojás és egyéb élelmiszer meg árucikk, összesen hat-ezer dollár értékben. — Hol van hát az én részem? — kérdezte Charlie, de nyomban megbánta a merész kérdést.

— Hülye! ordított rá a seriff — ez statisztika! Ha neked nincs autód, másoknak van kettő-három, és így tovább!

Aztán leent Charlie-nak két pofont. Holott a statisztika értelmében egy főre csak egy pofon esik,